

ข้อพิจารณาบางประการเกี่ยวกับการเหยียดหยามศาสนากับความรับผิดทางอาญา

Some Considerations on Religious Derogation and Criminal Liability

ณัฐวัฒน์ บัวทอง¹

Nuttawat Buathong²

วันที่รับบทความ:	10 พฤศจิกายน 2568
วันที่แก้ไขบทความ:	15 พฤศจิกายน 2568
วันที่ตอบรับ:	30 พฤศจิกายน 2568
วันที่เผยแพร่:	30 ธันวาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาการเหยียดหยามศาสนากับความรับผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 206 ถึงมาตรา 208 รวมถึงข้อพิจารณาเกี่ยวกับการตีความเพื่อพิจารณาพหุภาคี

ผลการศึกษาพบว่าการศึกษาการเหยียดหยามศาสนากับความรับผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 206 ถึงมาตรา 208 ยังมีข้อจำกัดเรื่องการตีความกฎหมายเพื่อจะได้พิจารณาการดูหมิ่น เหยียดหยามศาสนาอันนำไปสู่การพิจารณาพิพากษาคดีต่อไป

ผู้ศึกษาเห็นควรเสนอแนะดังนี้ ควรมีการขยายการตีความเกี่ยวกับ การดูหมิ่นเหยียดหยามศาสนา ทั้งนี้ เพื่อให้บุคคลเกรงกลัวต่อกฎหมาย และควรอ้างอิงคำพิพากษาศาลฎีกาเป็นสำคัญ ในการพิจารณาเกี่ยวกับ ความผิดฐานนี้ เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการพิจารณาพิพากษาคดีต่อไป

คำสำคัญ: ดูหมิ่น; เหยียดหยาม; ศาสนา

¹ ณัฐวัฒน์ บัวทอง, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิทยาลัยกฎหมายและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ 319 ถนนไทยพันทา ตำบลโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ 33000, E-mail: moomoo.n2424@gmail.com

² Nuttawat Buathong, Assistant Professor Dr. College of Law and Government Sisaket Rajabhat University 319 Thaiphantha Road Phoe Sub-District Mueang District Sisaket Province 33000, E-mail: moomoo.n2424@gmail.com

Abstract

This article aims to examine religious disparagement and criminal liability under Sections 206 to 208 of the Criminal Code, including considerations concerning statutory interpretation in the adjudication of cases.

The findings indicate that the study of religious disparagement and criminal liability under Sections 206 to 208 of the Criminal Code remains subject to limitations in statutory interpretation, particularly in determining acts of insult or religious disparagement, which subsequently affect judicial consideration and adjudication of cases.

The author proposes the following recommendations: the interpretation of religious insult and disparagement should be broadened in order to enhance legal deterrence, and Supreme Court judgments should be primarily relied upon in determining liability for this offence, so as to establish consistent standards for future judicial adjudication.

Keywords: contempt; disparagement; religion

1. บทนำ

ศาสนาเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องและส่งอิทธิพลต่อมนุษย์ในทุกช่วงของชีวิต ตั้งแต่แรกเกิดไปจนถึงวาระสุดท้าย ไม่ว่าจะในทางตรงหรือทางอ้อม ด้วยเหตุนี้ ศาสนาจึงทำหน้าที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ หล่อหลอมให้มนุษย์มุ่งแสวงหาความดี สร้างสรรค์คุณงามความดี และละเว้นจากการกระทำที่เป็นความชั่วหรือสิ่งที่ไม่เหมาะสมทั้งหลาย อาจกล่าวได้ว่า ศาสนามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ เพราะไม่ว่าศาสนาใดก็ตาม ล้วนมีลักษณะร่วมกันประการหนึ่ง คือการปลูกฝังให้ผู้นับถือนั้นมีความดีงาม มีหลักศีลธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุขและเกื้อกูลกัน

การที่ศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจย่อมส่งผลโดยตรงต่อวิถีชีวิตประจำวันของผู้ที่นับถือศาสนานั้น ๆ ศาสนาไม่เพียงสร้างคุณค่าและความหมายทางจิตใจแก่ผู้มีความเชื่อและศรัทธาเท่านั้น หากยังทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนด้านศีลธรรมจรรยา การประกอบพิธีกรรม และการกำหนดกรอบความประพฤติของบุคคลให้อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ประเพณี และบรรทัดฐานของสังคม จุดมุ่งหมายสำคัญก็เพื่อควบคุมมิให้มนุษย์ประพฤติตนตามอำเภอใจ อันอาจนำไปสู่ความไม่สงบเรียบร้อยและความปั่นป่วนของสังคมโดยรวม

ในอีกแง่มุมหนึ่ง ศาสนาอาจถูกมองได้ว่าเป็นระบบของกฎและข้อบังคับที่ถูกกำหนดขึ้น เพื่อให้ผู้ที่นับถือศาสนานั้น ๆ ประพฤติปฏิบัติในคุณงามความดี ผู้ศรัทธามักมีความรู้สึกว่ามีระเบียบหรือกฎเกณฑ์บางประการที่อยู่เหนือกว่าระเบียบของโลกมนุษย์ และพร้อมที่จะปฏิบัติตามคำสั่งสอนของศาสดา โดยมีความคาดหวังถึงความสุขหรือผลตอบแทนในอนาคต ศาสนาแต่ละศาสนาย่อมมีองค์ประกอบสำคัญร่วมกัน ได้แก่ ศาสดา หลักคำสอนหรือศาสนธรรม ศาสนิกชน ศาสนสถาน และศาสนพิธี องค์ประกอบเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า แก่นแท้ของศาสนาเป็นเรื่องของความเชื่อและศรัทธา

ด้วยอิทธิพลของความเชื่อดังกล่าว ศาสนาจึงมีบทบาทและผลกระทบต่อมนุษย์อย่างลึกซึ้ง ทั้งในด้านบวกและด้านลบ ในด้านหนึ่ง ศาสนาสามารถหลอมรวมผู้คนในสังคมให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่ในอีกด้านหนึ่ง หากความเชื่อถูกยึดถืออย่างแข็งกร้าวหรือแตกต่างกันอย่างรุนแรง ก็อาจนำไปสู่ความแตกแยกภายในสังคมได้เช่นเดียวกัน

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีความสำคัญและรับรองเสรีภาพในการนับถือศาสนาอย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่กำหนดหลักการเกี่ยวกับเสรีภาพทางศาสนาไว้โดยตรง เสรีภาพดังกล่าวมิได้หมายความว่าเพียงสิทธิในการนับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่งเท่านั้น หากยังครอบคลุมถึงเสรีภาพในการไม่นับถือศาสนาใดเลยด้วย อาจกล่าวได้ว่า เสรีภาพในการนับถือศาสนาตามรัฐธรรมนูญได้รับการรับรองและคุ้มครองในระดับที่เข้มแข็ง เพราะเป็นเสรีภาพภายในจิตใจซึ่งโดยหลักแล้วไม่อาจถูกจำกัดได้

อย่างไรก็ตาม แม้เสรีภาพในการนับถือศาสนาจะได้รับการคุ้มครองอย่างสมบูรณ์ แต่การแสดงออกซึ่งความเชื่อทางศาสนานั้นกลับมิได้อยู่ภายใต้การคุ้มครองในลักษณะเดียวกัน การแสดงออกดังกล่าวย่อมอยู่ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดตามที่กฎหมายกำหนด กล่าวคือ การใช้เสรีภาพทางศาสนาจะต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทย ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อความมั่นคงหรือความปลอดภัยของรัฐ และต้องไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน (มาโนช สุขสังข์, 2564, น. 315)

ภายใต้กรอบแนวคิดดังกล่าว การตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเหยียดหยามศาสนาในประเทศไทยจึงสามารถกระทำได้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองความสงบสุขของสังคมโดยรวม มิใช่เพื่อจำกัดเสรีภาพทางศาสนาโดยปราศจากเหตุผล หากแต่เป็นการสร้างสมดุลระหว่างเสรีภาพของปัจเจกบุคคลกับประโยชน์สาธารณะอันเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงไว้ซึ่งเสรีภาพในการนับถือศาสนาในสังคมประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน

ประเทศไทยได้บัญญัติเกี่ยวกับการดูหมิ่น เหยียดหยามศาสนา ไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 206-208 ซึ่งบทความนี้จะพิจารณาถึงการกระทำใด ๆ ที่มีลักษณะเป็นการดูหมิ่นหรือเหยียดหยามศาสนาอื่น ไม่ว่าจะเป็นการทำลายศาสนสถานหรือศาสนวัตถุ ล้วนเป็นพฤติกรรมที่ไม่สมควรและขัดต่อหลักการอยู่ร่วมกันในสังคม นอกจากนี้จะส่งผลกระทบต่อความรู้สึกและศรัทธาของผู้นับถือศาสนานั้นแล้ว ผู้กระทำความผิดยังอาจต้องรับผิดชอบ

ทางอาญาตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๐๖ ซึ่งบัญญัติความผิดเกี่ยวกับศาสนาในฐานะ การเหยียดหยามศาสนาโดยตรง

ด้วยเหตุนี้ การทำความเข้าใจถึงขอบเขตและสาระสำคัญของบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการ เหยียดหยามศาสนาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะย่อมเป็นประโยชน์ต่อการป้องกันและคุ้มครองสถาบันศาสนา ตลอดจนช่วยธำรงรักษาและสืบทอดคุณค่าและบทบาทของศาสนาให้ดำรงอยู่เคียงคู่กับสังคมไทยอย่างมั่นคงและ ยั่งยืนต่อไป

2. การดูหมิ่นเหยียดหยามศาสนา

2.1 ความหมายของศาสนา

นักปราชญ์และนักวิชาการได้พยายามให้ความหมายของคำว่า “ศาสนา” ไว้อย่างหลากหลาย โดยแต่นิยามมีความแตกต่างกันในรายละเอียด ทั้งนี้เป็นผลมาจากมุมมองเชิงปฏิบัติและประเด็นที่ผู้ให้นิยามต้องการ เน้นย้ำ นักวิชาการบางท่านมองศาสนาในมิติของปัญญาและการแสวงหาความรู้ บางท่านให้ความสำคัญกับมิติ ทางศีลธรรมและจริยธรรม ขณะที่บางแนวคิดเน้นไปที่การบูชานมัสการ พิธีกรรม อุดมคติอันสูงส่ง หรือสาระของ คำสอนเป็นสำคัญ ความหลากหลายของนิยามเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ศาสนาเป็นแนวคิดที่มีมิติอันลึกซึ้งและ ครอบคลุมหลายด้านของชีวิตมนุษย์

จากแนวคิดและคำนิยามที่ปรากฏ อาจสรุปลักษณะสำคัญของศาสนาได้ว่า ศาสนาเป็นหลักแห่งศรัทธา ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตในอุดมคติ เป็นศูนย์รวมของความเคารพนับถือสูงสุดของมนุษย์ และมีสาระสำคัญในการอบรม สั่งสอนให้มนุษย์ดำรงชีวิตด้วยความสงบใจ หลีกเลียงการกระทำความชั่ว ศาสนายังมีคำสอนที่ครอบคลุมทั้งมิติ ของชีวิตทางโลกและชีวิตเหนือโลก หรือที่เรียกว่าระดับโลกียะและโลกุตระ พร้อมทั้งมุ่งหวังให้ผู้ศรัทธาปฏิบัติ ตามด้วยความเคารพเลื่อมใสและความเชื่อมั่น นอกจากนี้ ศาสนายังประกอบด้วยพิธีกรรมและสัญลักษณ์ที่ สะท้อนถึงความศักดิ์สิทธิ์และอัตลักษณ์ของศาสนานั้น ๆ

ในมุมมองของชาวตะวันตก คำว่า “ศาสนา” มักถูกใช้แทนด้วยคำภาษาอังกฤษว่า Religion ซึ่งมีนัย ความหมายแตกต่างจากคำว่า “ศาสนา” ในภาษาไทยอยู่พอสมควร โดยคำว่า Religion สันนิษฐานว่ามีรากศัพท์ มาจากภาษาละติน Religio ซึ่งเชื่อมโยงกับความหมายของการผูกพัน การรวมเข้าด้วยกัน และการปฏิบัติต่อสิ่ง ใดสิ่งหนึ่งด้วยความระมัดระวัง ด้วยเหตุนี้ Religion จึงมักถูกอธิบายว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่มี อำนาจเหนือมนุษย์ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า ความหมายดังกล่าวทำให้ศาสนาในมุมมอง ตะวันตกถูกมองว่าเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาและความเคารพยำเกรงต่อพระเจ้าผู้ทรงอำนาจเหนือ ชีวิตมนุษย์ ซึ่งแตกต่างจากความเข้าใจเรื่องศาสนาในสังคมไทยที่มีพื้นฐานจากพระพุทธศาสนาเป็นหลัก

อย่างไรก็ดี ไม่ว่าจะ เป็นแนวคิดเรื่องศาสนาในบริบทของสังคมไทยหรือในมุมมองของชาวตะวันตก ต่างก็มีจุดร่วมที่ได้รับการยอมรับในลักษณะสากล กล่าวคือ ศาสนาต้องเป็นเรื่องที่สามารถยึดถือได้และมีความศักดิ์สิทธิ์ ควบคู่กับคำสอนด้านศีลธรรมและกฎเกณฑ์แห่งการประพฤติปฏิบัติ เพื่อมุ่งสู่ความดีงามและความสงบสุขของสังคม นอกจากนี้ ศาสนายังต้องมีผู้ก่อตั้งหรือผู้ประกาศคำสอนซึ่งได้รับการยอมรับตามหลักประวัติศาสตร์ และมีผู้สืบทอดคำสอนเหล่านั้นมาปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง บุคคลเหล่านี้มักทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมและธำรงรักษาศาสนาให้คงอยู่สืบไปในสังคม

ศาสนาใดก็ตามที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นศาสนาอย่างสมบูรณ์ จำเป็นต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญตามหลักเกณฑ์ทางวิชาการที่นักการศาสนาได้กำหนดไว้ องค์ประกอบเหล่านี้สะท้อนถึงโครงสร้าง ความเชื่อ และระบบการดำรงอยู่ของศาสนาในสังคมมนุษย์ โดยทั่วไป ศาสนาหนึ่ง ๆ มักเริ่มต้นจากการมีศาสดา ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งหรือผู้ถ่ายทอดคำสอนดั้งเดิม และเป็นบุคคลที่มีตัวตนอยู่จริงตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เช่น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระเยซูคริสต์ หรือศาสดามุฮัมมัด เป็นต้น (นรภัทร นาควิจิตร, 2562, น. 40)

ศาสนายังต้องมีหลักคำสอนหรือศาสนธรรมซึ่งเป็นแก่นสารสำคัญ อาจถ่ายทอดผ่านการท่องจำหรือการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในรูปของคัมภีร์ อันเป็นแนวทางให้ศาสนิกชนยึดถือและปฏิบัติตาม นอกจากนี้ การดำรงอยู่ของศาสนายังอาศัยศาสนสาวกหรือบุคคลผู้สืบทอดคำสอน ซึ่งทำหน้าที่รับเอาหลักศรัทธามาปฏิบัติ เผยแพร่ และถ่ายทอดต่อไป แม้บางศาสนาอาจไม่มีระบบนักบวชอย่างชัดเจน แต่ย่อมต้องมีผู้นำหรือครูทางศาสนาที่ทำหน้าที่ชี้แนะทางจิตวิญญาณ

พิธีกรรมทางศาสนาเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญ เพราะเป็นการแสดงออกถึงความเชื่อและศรัทธาอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและส่วนรวม พิธีกรรมเหล่านี้ยังเป็นเครื่องแบ่งแยกระหว่างศาสนากับลัทธิความเชื่อทั่วไป นอกจากนี้ ศาสนายังต้องมีศาสนสถานซึ่งเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาและใช้ประกอบศาสนกิจ ตลอดจนมีศาสนิกชนผู้เลื่อมใสศรัทธาเป็นฐานสำคัญของการดำรงอยู่ของศาสนา

นอกเหนือจากองค์ประกอบหลักดังกล่าว ศาสนายังอาจมีสัญลักษณ์ทางศาสนา ศาสนวัตถุหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่เคารพนับถือ ตลอดจนองค์กรทางศาสนาที่ทำหน้าที่กำกับ ดูแล และเป็นตัวแทนของศาสนาในภาพรวม องค์ประกอบเหล่านี้แม้จะมีความสำคัญในเชิงสนับสนุน แต่ไม่ถือเป็นแก่นหลักเช่นเดียวกับองค์ประกอบพื้นฐานอื่น

อย่างไรก็ดี มิใช่ว่าทุกศาสนาจะต้องมีองค์ประกอบครบถ้วนทั้งหมด การขาดองค์ประกอบบางประการมิได้ทำให้ความเชื่ออันหมดสถานะความเป็นศาสนาโดยสิ้นเชิง หากแต่หากมีองค์ประกอบน้อยเกินไป ก็อาจถูกจัดอยู่ในฐานะลัทธิหรือความเชื่อถือมากกว่าจะเป็นศาสนา ในบริบทของสังคมร่วมสมัย สิ่งที่มีความสำคัญสูงสุดของศาสนาอาจมิใช่เพียงรูปแบบหรือโครงสร้าง หากแต่อยู่ที่หลักคำสอนและศาสนิกชนซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการธำรงและสืบทอดศาสนาให้ดำรงอยู่ต่อไป (นรภัทร นาควิจิตร, 2562, น. 45)

2.2 ที่มาและแนวความคิดการดูหมิ่นเหยียดหยามศาสนา

ผู้ศึกษาทำการศึกษาที่มาจากความคิดเกี่ยวกับการดูหมิ่นเหยียดหยามศาสนา เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการเสนอแนะกฎหมาย โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 ที่มาและความหมายการดูหมิ่นเหยียดหยามศาสนา

ในเชิงประวัติศาสตร์ การดูหมิ่นหรือเหยียดหยามศาสนาถือเป็นแนวคิดที่มีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามบริบทของสังคมและความเชื่อในแต่ละยุคสมัย โดยสาระสำคัญของการดูหมิ่นศาสนามุ่งอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์กับการแสดงออกของมนุษย์ในลักษณะที่ขาดความเคารพหรือไม่ให้คุณค่าอันสมควร

ในสมัยกรีกโบราณ การดูหมิ่นศาสนามักปรากฏในรูปของการใช้ถ้อยคำหรือการแสดงออกที่ไม่เหมาะสมต่อพระเจ้าหรือสิ่งที่ได้รับการเคารพสักการะ การกระทำดังกล่าวมิได้ถูกมองเพียงว่าเป็นการลบหลู่ความศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น หากยังถูกตีความว่าเป็นการรบกวนความสงบเรียบร้อยและบ่อนทำลายระเบียบหรือข้อปฏิบัติของรัฐอีกด้วย อย่างไรก็ตาม แนวคิดเกี่ยวกับความผิดฐานดูหมิ่นศาสนาเริ่มมีความชัดเจนและเป็นระบบมากยิ่งขึ้นเมื่อแนวความเชื่อในพระเจ้าเพียงองค์เดียว หรือคติเอกเทวนิยม ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญ

ความเชื่อในพระเจ้าองค์เดียวได้ขยายกรอบความหมายของการดูหมิ่นศาสนาให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของศาสนายูดาห์ ซึ่งคำสอนและถ้อยแถลงในคัมภีร์ได้ยกระดับการดูหมิ่นศาสนาให้เป็นประเด็นสำคัญที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์และความศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนผู้ศรัทธา การปกป้องพระนามและความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้าจึงมิใช่เพียงเรื่องของความเชื่อส่วนบุคคล หากแต่เป็นหลักการพื้นฐานที่หล่อหลอมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาวยิว และอาจถือได้ว่าเป็นแนวคิดอันโดดเด่นที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการของความหมายเรื่องการดูหมิ่นศาสนาในประวัติศาสตร์สืบมา

การดูหมิ่นหรือเหยียดหยามศาสนา หรือที่เรียกว่า Blasphemy เป็นความผิดที่ถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายของหลายประเทศมาเป็นเวลายาวนาน หากพิจารณาในมิติของการลบหลู่ความเชื่อหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แนวคิดดังกล่าวสามารถสืบย้อนกลับไปได้ถึงสมัยกรีกโบราณ อย่างไรก็ตาม การทำความเข้าใจความผิดฐานดูหมิ่นศาสนาในฐานะที่เป็นระบบทางกฎหมายอย่างชัดเจนนั้น จำเป็นต้องย้อนกลับไปพิจารณาบริบทของยุคกลางราวคริสต์ศตวรรษที่ 12

ในช่วงเวลาดังกล่าว ศาสนจักรมีบทบาทและอำนาจอย่างสูงในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคริสตจักรซึ่งได้รับการอุปถัมภ์และสนับสนุนจากฝ่ายอาณาจักรหรือผู้ปกครองอย่างใกล้ชิด ความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายศาสนาและฝ่ายอาณาจักรจึงมีความแนบแน่นมากขึ้น การปกครองมิได้จำกัดอยู่เพียงการดูแลความสงบเรียบร้อยทางโลก หากยังครอบคลุมถึงการกำกับควบคุมความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนา เพื่อธำรงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์และอำนาจของศาสนจักร

ภายใต้บริบทดังกล่าว ความผิดเกี่ยวกับการปฏิบัติทางศาสนาจึงถูกขยายขอบเขตออกไปอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติพิธีกรรมที่ไม่สมบูรณ์ การแสดงออกที่ขาดความสุภาพหรือความเคารพ ตลอดจนบาปต่าง ๆ ที่ถูกมองว่าเป็นการเบี่ยงเบนจากหลักคำสอน หรือการกระทำที่นอกกริต เช่น การดูหมิ่นศาสนา ความสัมพันธ์ทางเพศที่ขัดต่อบรรทัดฐาน การผิดคำสาบาน หรือการกล่าวโทษผู้อื่นโดยปราศจากเหตุอันสมควร

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในความผิดฐานดูหมิ่นศาสนา การพิจารณาความผิดมิได้จำกัดอยู่เพียงพฤติกรรมภายนอก หากยังต้องตรวจสอบถึงสภาพจิตใจและเจตนาของผู้กระทำว่ามีทัศนคติหรือความคิดเห็นต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างไร ในบางกรณีอาจพิจารณาจากผลที่ปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมของการกระทำดังกล่าว ในยุคนั้น การดูหมิ่นพระเจ้าถูกมองว่าเป็นบาปร้ายแรง และเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อความสงบสุขและการอยู่ร่วมกันของผู้คนในชุมชน จึงถือเป็นสิ่งที่สังคมไม่อาจยอมรับได้อย่างเด็ดขาด

2.2.2 ลักษณะความผิดฐานดูหมิ่นการเหยียดหยามศาสนา

การดูหมิ่นหรือเหยียดหยามศาสนา หรือที่เรียกว่า Blasphemy โดยทั่วไปมักปรากฏในรูปของการแสดงออกผ่านถ้อยคำหรือการเขียนที่มีลักษณะเป็นปฏิปักษ์หรือมุ่งร้ายต่อพระเจ้า ไม่ว่าจะเป็นการลบหลู่นามของพระเจ้า การบิดเบือนพระลักษณะหรือคุณลักษณะอันศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนการดูหมิ่นศาสนาซึ่งถือว่าเป็นศาสนาของพระเจ้าเอง การแสดงออกในลักษณะดังกล่าวจึงถูกมองว่าเป็นการละเมิดต่อความศักดิ์สิทธิ์และศรัทธาที่ผู้คนมีต่อสิ่งสูงสุดอันเป็นที่เคารพบูชา

จากลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การกำหนดขอบเขตให้ชัดเจนว่าการกระทำหรือการงดเว้นการกระทำในลักษณะใดจะเข้าข่ายเป็นการดูหมิ่นหรือเหยียดหยามศาสนานั้น เป็นเรื่องที่ทำได้ยากยิ่ง ทั้งนี้เพราะประเด็นดังกล่าวขึ้นอยู่กับกรอบความคิด ภูมิหลังทางวัฒนธรรม ตลอดจนบริบททางสังคมและการเมืองของแต่ละประเทศเป็นสำคัญ ในบางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา การแสดงออกในลักษณะดังกล่าวอาจไม่ถูกมองว่าเป็นความผิดทางกฎหมาย หากแต่ถือเป็นส่วนหนึ่งของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น โดยการตรากฎหมายเพื่อห้ามการแสดงออกเช่นนั้นอาจถูกพิจารณาว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญได้

ในทางตรงกันข้าม บางประเทศอย่างสหราชอาณาจักร เคยมีบทบัญญัติกฎหมายที่กำหนดให้การเหยียดหยามศาสนาเป็นความผิด แต่อย่างไรก็ดี กฎหมายดังกล่าวได้ถูกยกเลิกไปในปี ค.ศ. 2008 สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของระบบกฎหมายให้สอดคล้องกับแนวคิดด้านสิทธิเสรีภาพร่วมสมัย ขณะที่ในบางประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่มีศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติ เช่น ปากีสถาน มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ยังคงบัญญัติให้การเหยียดหยามศาสนาเป็นความผิดตามกฎหมาย

จากรายงานการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเหยียดหยามศาสนาในหลายประเทศ พบว่าบทบัญญัติเหล่านี้ อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชน อันเนื่องมาจากความไม่ชัดเจนของถ้อยคำในกฎหมาย ซึ่งทำให้ประชาชนไม่อาจทราบได้อย่างแน่ชัดว่าการแสดงออกของตนจะเข้าข่ายเป็นความผิดหรือไม่ สถานการณ์

ดังกล่าวอาจทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นในประเทศที่ระบบประชาธิปไตยยังไม่เข้มแข็งเพียงพอ เนื่องจากกฎหมายเกี่ยวกับการเหยียดหยามศาสนาอาจถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง เพื่อจำกัดหรือจัดการกับฝ่ายที่มีความคิดเห็นทางการเมืองหรือความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างออกไปได้

2.2.3 บทบัญญัติของกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

ประเทศไทยเป็นสังคมที่มีรากฐานทางจารีตประเพณีอันงดงาม คนไทยโดยทั่วไปมีอุปนิสัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ และไม่นิยมการเหยียดหยามหน้าหรือก่อให้เกิดความขัดแย้งกับผู้อื่น อีกทั้งยังดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายและมีความสุขตามอัตภาพ ด้วยลักษณะดังกล่าว ทำให้ผู้คนต่างศาสนาในสังคมไทยสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขมาอย่างยาวนาน และแทบไม่ปรากฏการแสดงออกที่เป็นการดูหมิ่นหรือเหยียดหยามศาสนาอื่น จนก่อให้เกิดความแตกแยกหรือความขัดแย้งในสังคมโดยรวมอย่างรุนแรง

อย่างไรก็ดี หากมีการกระทำใดที่มีลักษณะเป็นการเหยียดหยามศาสนาเกิดขึ้น ผู้กระทำความผิดต้องรับผิดชอบและได้รับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ทั้งนี้ กฎหมายไทยได้กำหนดบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการรับรองและคุ้มครองเสรีภาพในการนับถือศาสนา นิกาย หรือลัทธิ ตลอดจนบทบัญญัติว่าด้วยความผิดอันมีลักษณะเป็นการเหยียดหยามศาสนา เพื่อเป็นกรอบในการธำรงรักษาความสงบเรียบร้อยและความกลมเกลียวของสังคมไทยต่อไป ดังนั้น กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับศาสนามี ดังนี้

1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่เกี่ยวกับศาสนา บัญญัติไว้ในมาตรา 31 ดังนี้ “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาและย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติหรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของตน แต่ต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทย ไม่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของรัฐ และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน”

จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เนื่องจากศาสนาเป็นเรื่องของความคิดและความเชื่อที่ฝังอยู่ในจิตใจของแต่ละบุคคล กฎหมายจึงไม่อาจเข้าไปแทรกแซงหรือห้ามความคิดและความเชื่อดังกล่าวได้ ด้วยเหตุนี้ รัฐธรรมนูญจึงบัญญัติรับรองเสรีภาพในการนับถือศาสนาของบุคคลไว้อย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ เสรีภาพในการถือศาสนาเป็นเสรีภาพภายในซึ่งมีลักษณะเด็ดขาด และรัฐไม่อาจตรากฎหมายเพื่อจำกัดเสรีภาพในมิตินี้ได้

อย่างไรก็ตาม เสรีภาพในการปฏิบัติตามหลักศาสนาหรือประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ควบคู่มากับการนับถือศาสนา ย่อมอยู่ภายใต้เงื่อนไขบางประการ กล่าวคือ บุคคลสามารถปฏิบัติศาสนกิจหรือพิธีกรรมได้ตราบเท่าที่การกระทำนั้นไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน อันเป็นหลักการสำคัญในการรักษาสมดุลระหว่างเสรีภาพส่วนบุคคลกับประโยชน์ของสังคมโดยรวม

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญยังให้ความสำคัญคุ้มครองเสรีภาพในการถือศาสนาในอีกระดับหนึ่ง โดยกำหนดห้ามมิให้รัฐกระทำการใด ๆ ที่เป็นการรอนสิทธิหรือทำให้บุคคลเสียประโยชน์อันพึงมีพึงได้ เพียงเพราะเหตุแห่งการนับถือศาสนา การปฏิบัติตามหลักศาสนธรรม หรือการประกอบพิธีกรรมที่แตกต่างจากผู้อื่น หลักการดังกล่าวสะท้อนถึงการยอมรับความหลากหลายทางศาสนาอย่างชัดเจน

ยิ่งไปกว่านั้น รัฐธรรมนูญยังกำหนดแนวนโยบายพื้นฐานของรัฐด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม โดยกำหนดให้รัฐมีหน้าที่อุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนา ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนทุกศาสนา พร้อมทั้งสนับสนุนให้นำหลักธรรมทางศาสนามาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างคุณธรรมและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยรวม

2) ประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติเพื่อคุ้มครองสถาบันศาสนาโดยตรง โดยกำหนดห้ามการกระทำอันมีลักษณะเป็นการเหยียดหยามศาสนา การก่อความวุ่นวายหรือรบกวนความสงบในที่ประชุมทางศาสนา ตลอดจนการแต่งกายหรือใช้เครื่องหมายเลียนแบบพระภิกษุหรือบุคคลในสมณเพศ ทั้งนี้ บทบัญญัติดังกล่าวได้ถูกรวบรวมไว้ภายใต้ลักษณะ 4 ว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับศาสนา ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 206 ถึงมาตรา 208 ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังต่อไปนี้

ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 206 บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำด้วยประการใด ๆ แก่วัดหรือสถานอันเป็นที่เคารพในทางศาสนาของหมู่ชนใด อันเป็นการเหยียดหยามศาสนานั้น ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 1 ปี ถึง 7 ปี หรือปรับตั้งแต่ 2,000 บาท ถึง 14,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

จากประมวลกฎหมายอาญามาตรา 206 จะเห็นได้ว่าความผิดฐานเหยียดหยามศาสนานี้ เป็นกรณีที่ผู้ใดกระทำด้วยประการใด ๆ ต่อวัดหรือสถานที่ ซึ่งเป็นที่เคารพในทางศาสนาโดยเจตนา และการกระทำดังกล่าวมีลักษณะเป็นการเหยียดหยามศาสนา

เมื่อพิจารณาทั้งหมดแล้วจะเห็นได้ว่า ในกรณีที่บทบัญญัติของกฎหมายมีเจตนามุ่งคุ้มครองวัดหรือสถานที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับศาสนา การตีความถ้อยคำว่า “กระทำแก่” ย่อมจำเป็นต้องเข้าใจในความหมายเดียวกับคำว่า “กระทำต่อ” กล่าวคือ การกระทำตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๐๖ ต้องเป็นการกระทำที่มีลักษณะกระทำโดยตรงต่อตัววัดหรือสถานที่อันเป็นที่เคารพในทางศาสนา การกระทำดังกล่าวต้องเกิดขึ้นต่อหน้าวัดหรือสถานที่นั้นโดยตรง และเป็นการกระทำที่ผู้กระทำได้กระทำลงด้วยตนเองในสถานที่นั้น ๆ อีกทั้ง ในกรณีที่บทบัญญัติของกฎหมายมีเจตนามุ่งคุ้มครองความรู้สึกของศาสนิกชนผู้ให้ความเคารพต่อวัดหรือสถานที่ทางศาสนา หรือมุ่งรักษาความสงบสุขของสาธารณะ ซึ่งแท้จริงแล้ววัตถุประสงค์ของการคุ้มครองทั้งสองประการนี้ ล้วนมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน คือการอ้างไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยและความผาสุกของประชาชน การตีความถ้อยคำว่า “กระทำแก่” ในบริบทเช่นนี้จึงจำเป็นต้องขยายความให้กว้างกว่าความหมายของคำว่า “กระทำต่อ”

กล่าวคือ ลักษณะของการกระทำอาจครอบคลุมถึงการกระทำใด ๆ ไม่ว่าการกระทำนั้นจะเกิดขึ้น ณ สถานที่ใดก็ตาม หากแต่ผลของการกระทำนั้นในที่สุดได้ส่งผลกระทบต่อวัตถุหรือสถานที่อันเป็นที่เคารพในทางศาสนา เนื่องจากโดยสภาพความเป็นจริง เมื่อการกระทำใดส่งผลไปกระทบต่อวัตถุหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวแล้ว ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกระทบกระเทือนต่อความรู้สึกและศรัทธาของศาสนิกชนผู้เคารพนับถือ ซึ่งอาจนำไปสู่การกระทบต่อความสงบสุขของสังคมโดยรวมได้

จากการพิจารณาทั้งสองกรณี ย่อมเห็นได้อย่างชัดเจนว่า หากการกระทำเกิดขึ้นโดยตรงต่อตัววัตถุหรือสถานที่ทางศาสนา หรือกระทำต่อหน้าวัตถุหรือสถานที่ดังกล่าว และมีลักษณะเป็นการดูหมิ่นหรือเหยียดหยามศาสนา การกระทำนั้นย่อมถือเป็นความผิดอย่างไม่อาจโต้แย้งได้ ทั้งเพราะสอดคล้องกับบทบัญญัติของกฎหมาย และยังสอดคล้องกับสำนึกทางศีลธรรมของสังคม อีกทั้งเป็นที่แน่นอนว่าการกระทำเช่นว่าย่อมก่อให้เกิดความกระทบกระเทือนและความไม่สงบเรียบร้อยในสังคมตามมา

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาในอีกด้านหนึ่ง หากการกระทำมีลักษณะเป็นการเหยียดหยามศาสนา เช่นเดียวกัน แต่มิได้กระทำโดยตรงต่อตัววัตถุหรือสถานที่ทางศาสนา หากแต่ผลของการกระทำนั้นได้ส่งผลกระทบต่อวัตถุหรือสถานที่อันเป็นที่เคารพในทางศาสนา และก่อให้เกิดความไม่สงบสุขในสังคม คำถามสำคัญย่อมเกิดขึ้นว่า กรณีเช่นนี้ควรได้รับการพิจารณาอย่างไร

ประเด็นดังกล่าวย่อมก่อให้เกิดข้อถกเถียงในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากแม้กฎหมายจะบัญญัติเจตนารมณ์ไว้อย่างชัดเจนว่ามุ่งคุ้มครองความสงบสุขของสาธารณะ หากแต่การตีความบทบัญญัติที่จำกัดขอบเขตไว้เพียงการกระทำที่เกิดขึ้นต่อตัวหรือเฉพาะหน้าวัตถุหรือสถานที่เท่านั้น อาจไม่เพียงพอที่จะบรรลुวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้อย่างแท้จริง ดังนั้น การพิจารณาว่าควรตีความกฎหมายในบริบทและความหมายเช่นใดจึงจำเป็นต้องย้อนกลับไปพิจารณาถึงเจตนารมณ์ที่แท้จริงของบทบัญญัตินั้นว่าถูกตรารขึ้นเพื่อประโยชน์ใด

หากยึดถือเจตนารมณ์ของผู้ร่างกฎหมายในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 206 ย่อมอาจสรุปได้ว่า บทบัญญัติดังกล่าวมีเป้าหมายสำคัญในการคุ้มครองความสงบสุขของสาธารณชนเป็นหลัก ซึ่งควรเป็นแนวทางสำคัญในการตีความและบังคับใช้กฎหมายให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของสังคมและเจตนารมณ์ของกฎหมายต่อไป

ตัวอย่างของการกระทำที่เข้าข่ายเป็นความผิดฐานดูหมิ่นหรือเหยียดหยามศาสนานั้น สามารถพบได้จากคำพิพากษาของศาล ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการตีความกฎหมายอย่างชัดเจน ดังเช่นกรณีที่พระพุทธรูปเป็นวัตถุอันได้รับความเคารพสักการะในทางศาสนาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป แต่จำเลยกลับแต่งกายเลียนแบบภิกษุ ใช้เท้าข้างหนึ่งเหยียบยืนอยู่บนฐานพระพุทธรูปปางห้ามญาติ โดยเท้าของจำเลยเหยียบอยู่บนพระบาทของพระพุทธรูป พร้อมทั้งยกมือขวาเลียนแบบพระพุทธรูป และแสดงสีหน้าท่าทางล้อเลียนด้วยการถลึงตาอ้าปาก การกระทำดังกล่าวมิได้เป็นเพียงการขาดความเคารพต่อพระพุทธรูปเท่านั้น หากยังเป็นการแสดงตนเสมอหรือเทียบเท่ากับพระพุทธรูป อันเป็นการกระทำที่ไม่สมควรอย่างยิ่ง และเข้าลักษณะการดูหมิ่นเหยียด

หยามพระพุทธศาสนา ข้ออ้างของจำเลยที่อ้างว่าการกระทำดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของพิธีรักษาโรค โดยอ้างว่านั่งเพ่งกระแสดิจจนเกิดอาการลอยตัวขึ้นไปยืนบนฐานพระพุทธรูป และไม่มีเจตนาล้อเลียนนั้น ศาลเห็นว่าเป็นคำกล่าวอ้างที่ขาดความสมเหตุสมผล อีกทั้งไม่มีพยานหลักฐานใดมาสนับสนุนให้มีน้ำหนักเพียงพอที่จะหักล้างพยานหลักฐานของโจทก์ได้ จึงพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดตามฟ้อง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1807/2550)

ในอีกกรณีหนึ่ง จำเลยได้ฉีกทำลายธงชาติไทย ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของรัฐเพื่อเหยียดหยามประเทศชาติ และยังใช้ไม้ทูปทำลายพระเศียรของพระพุทธรูป อันเป็นวัตถุที่พุทธศาสนิกชนให้ความเคารพสักการะ การกระทำดังกล่าวถือเป็นการเหยียดหยามศาสนา โดยศาลเห็นว่าการกระทำแต่ละอย่างมีเจตนาที่แตกต่างกัน และเป็นความผิดในตัวเองแยกจากกัน แม้จะกระทำต่อเนื่องกันก็ตาม จึงเป็นความผิดหลายกรรมหลายบท ต้องรับโทษแยกเป็นแต่ละกระทงตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย(คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5199/2533)

นอกจากนี้ ยังมีกรณีการขูดเจดีย์ซึ่งเป็นสถานที่สักการะในทางพระพุทธศาสนา แม้ผู้กระทำจะมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาทรัพย์ก็ตาม ศาลก็ยังเห็นว่าเป็นการกระทำที่เข้าข่ายความผิดฐานดูหมิ่นหรือเหยียดหยามศาสนา เนื่องจากเป็นการล่วงละเมิดต่อสิ่งที่ได้รับความเคารพศรัทธาของศาสนิกชนโดยตรง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 846/2483)

ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 207 บัญญัติว่า “ผู้ใดก่อให้เกิดการรบกวนวุ่นวายขึ้นในที่ประชุมศาสนิกชนเวลาประชุมกัน นมัสการ หรือกระทำพิธีกรรมตามศาสนาใด ๆ โดยชอบด้วยกฎหมายต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 2,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

จากประมวลกฎหมายอาญามาตรา 207 จะเห็นได้ว่า ความผิดฐานก่อความวุ่นวายในที่ประชุมทางศาสนา นี้ เป็นกรณีที่ผู้ใดก่อให้เกิดการรบกวนวุ่นวาย ขึ้นในที่ประชุมศาสนิกชนในขณะเวลาประชุม นมัสการ หรือกระทำพิธีกรรมตามศาสนาใด ๆ โดยชอบด้วยกฎหมาย โดยเจตนา

ตัวอย่างของการกระทำที่เข้าข่ายความผิดตามฐานนี้ ปรากฏให้เห็นจากแนวคำพิพากษาของศาลหลายกรณี เช่น กรณีที่ในคืนเกิดเหตุมีการชุมนุมประกอบพิธีสวดมนต์และทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตายตามประเพณีทางพระพุทธศาสนาบนหอสวดมนต์ จำเลยได้ขึ้นไปส่งเสียงเอะอะโวยวาย พร้อมกล่าวถ้อยคำในลักษณะดูหมิ่นว่า “พระนี่วุ่นวายจริง พระไม่มีความหมายแล้ว” จากนั้นจำเลยได้นั่งลงใช้มือตบกระดานหลายครั้ง ก่อนจะชักอาวุธปืนพกออกมาถือไว้และหันปากกระบอกปืนไปทางพระภิกษุ แม้ปืนจะหลุดมือตกลงบนพื้นในเวลาต่อมา และแม้ผู้ร่วมพิธีจะมีได้แสดงอาการแตกตื่นหรือวุ่นวายก็ตาม ศาลเห็นว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการรบกวนและลบหลู่การประกอบพิธีทางศาสนา จึงเข้าข่ายความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 207 (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1100/2516)

อีกกรณีหนึ่ง ชาวบ้านได้ร่วมกันจัดพิธีนมัสการและถวายต้นดอกไม้พร้อมปราสาทผึ้งแด่พระภิกษุเจ้าอาวาส จำเลยได้เข้าไปด่าทอพระภิกษุและนำปราสาทผึ้งไปเตะเล่น อันเป็นการแสดงออกถึงความไม่

เคารพต่อพิธีกรรมและบุคคลในสมณเพศ ศาลจึงวินิจฉัยว่าการกระทำดังกล่าวเป็นความผิดตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายในมาตราดังกล่าวเช่นเดียวกัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 392/2500)

ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 208 บัญญัติว่า “ผู้ใดแต่งกายหรือใช้เครื่องหมายที่แสดงว่าเป็นภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวชในศาสนาใดโดยมิชอบ เพื่อให้บุคคลอื่นเชื่อว่าตนเป็นบุคคลเช่นว่านั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 2,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

จากประมวลกฎหมายอาญามาตรา 208 จะเห็นได้ว่า ความผิดฐานแต่งกายหรือใช้เครื่องหมายเลียนแบบพระหรือนักบวชนี้ เป็นกรณีที่ผู้ใดแต่งกายหรือใช้เครื่องหมายที่แสดงว่าเป็นภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวชในศาสนาใดโดยมิชอบ โดยเจตนา และมีเจตนาพิเศษเพื่อให้บุคคลอื่นเชื่อว่าตนเป็นบุคคลเช่นว่านั้น ทั้งนี้ หากผู้กระทำไม่มีเจตนาพิเศษดังกล่าว เช่น แต่งกายเป็นพระเพื่อแสดงละครผู้กระทำย่อมไม่มีความผิดฐานนี้

ตัวอย่างของการกระทำที่เข้าข่ายความผิดตามฐานนี้ ปรากฏได้จากกรณีการแต่งกายเลียนแบบภิกษุในพระพุทธศาสนาโดยมิชอบ เพื่อให้ผู้อื่นหลงเชื่อว่าตนเป็นภิกษุ ซึ่งศาลเห็นว่าเป็นการกระทำ ความผิดเกี่ยวกับศาสนาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 208 (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7064/2544)

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๒๙ ได้กำหนดกรณีการสละสมณเพศของพระภิกษุที่ถูกจับกุมในคดีอาญาไว้ ๓ ประการ ได้แก่ กรณีที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวและเจ้าอาวาสไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม กรณีที่ไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวและไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม และกรณีที่พระภิกษุมิได้สังกัดวัดใดหรือเป็นพระจรจัด ซึ่งในทุกกรณีดังกล่าว พนักงานสอบสวนย่อมมีอำนาจดำเนินการให้สละสมณเพศได้

อย่างไรก็ดี จำเลยถูกจับกุมในข้อหาเมียเสพติดหรือวัดอุกฤษฏ์ต่อจิตและประสาธน์ไว้ในครอบครอง พนักงานสอบสวนไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวและพาจำเลยไปยังวัดเพื่อดำเนินการให้สึก แต่จำเลยไม่ยินยอมลาสิกขาบท และเจ้าอาวาสก็ไม่ยินยอมทำพิธีให้ ต่อมาพนักงานสอบสวนจึงนำตัวจำเลยกลับไปยังสถานีตำรวจและจัดให้ลาสิกขาบทต่อหน้าพระพุทธรูปภายในสถานีตำรวจ

ในกรณีเช่นนี้ ศาลเห็นว่า การดำเนินการให้จำเลยสละสมณเพศเป็นไปโดยพลการของเจ้าพนักงาน และจำเลยมิได้สมัครใจลาสิกขาบท จึงอาจเข้าใจได้โดยสุจริตว่าตนยังไม่ขาดจากความเป็นพระภิกษุ ภายหลังเมื่อจำเลยได้รับการปล่อยชั่วคราวและยังแต่งกายเป็นภิกษุอยู่ ศาลจึงวินิจฉัยว่า จำเลยไม่มีเจตนากระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๐๘ เนื่องจากขาดองค์ประกอบด้านเจตนาในการหลอกลวงหรือแอบอ้างสถานะทางศาสนา (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6782/2543)

2.3 ข้อพิจารณาบางประการเกี่ยวกับการการดูหมิ่นเหยียดหยาม ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 206-208

ประมวลกฎหมายอาญา ลักษณะ 4 ว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับศาสนา มาตรา 206 ถึงมาตรา 208 ได้ถูกตราขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองและธำรงรักษาสถาบันศาสนา คุ้มครองเสรีภาพในการนับถือศาสนาของบุคคล ตลอดจนปกป้องความรู้สึกละครและศรัทธาของศาสนิกชนทุกศาสนา อีกทั้งมุ่งป้องกันมิให้มีการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบผ่านการแต่งกายหรือการแสดงตนเลียนแบบพระภิกษุหรือบุคคลในสมณเพศ นอกจากนี้ บทบัญญัติดังกล่าวยังมีเป้าหมายสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนโดยรวม

อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายดังกล่าวจะมีเจตนารมณ์ที่ชัดเจนดังกล่าวแล้ว แต่ก็ยังปรากฏประเด็นข้อกฎหมายที่สำคัญซึ่งสมควรได้รับการพิจารณาและถกเถียงในเชิงวิชาการต่อไป กล่าวคือ

2.3.1 ความรับผิดทางอาญาของพระสงฆ์กรณีเสพเมณฑ

สังคมไทยส่วนใหญ่ยึดถือพระพุทธศาสนาอย่างยาวนาน และให้ความเคารพศรัทธาต่อพระภิกษุสงฆ์ในฐานะผู้สืบทอดพระธรรมคำสอนจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันปรากฏกรณีพระสงฆ์บางรูปประพฤติฝ่าฝืนพระธรรมวินัย และกระทำการอันไม่เหมาะสมต่อสมณเพศอย่างร้ายแรง ซึ่งบางกรณีอาจลุกลามไปถึงการกระทำความผิดทางอาญา อาทิ การเสพหรือค้ายาเสพติด การเสพเมณฑ การปลอมตนเป็นฆราวาสออกเที่ยวกลางคืน ดื่มสุราหรือของมีเมา เล่นการพนัน คลุกคลีกับสตรีเพศ ตลอดจนการเสพเสื้อลามกอนาจาร เป็นต้น

โดยเฉพาะกรณีที่พระภิกษุสงฆ์มีการเสพเมณฑหรือมีความสัมพันธ์ทางเพศกับบุคคลอื่น ย่อมถือเป็นการฝ่าฝืนหลักศีลธรรมอย่างร้ายแรง และเป็นการทำลายศรัทธาในสถาบันศาสนาอย่างลึกซึ้ง อย่างไรก็ตาม ตามหลักพระธรรมวินัย การกระทำดังกล่าวส่งผลให้พระภิกษุรูปนั้นต้องอาบัติปาราชิกและพ้นจากสมณเพศ แต่ในทางกฎหมายอาญากลับมิได้ถือว่าเป็นความผิดฐานเหยียดหยามศาสนาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๐๖ แต่อย่างใด

ตัวอย่างเช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 736/2505 ซึ่งวินิจฉัยกรณีที่จำเลยขณะยังเป็นพระภิกษุได้ร่วมประเวณีกับสตรีภายในกุฏิบนเขาวัง จังหวัดเพชรบุรี บริเวณดังกล่าวมีที่พักของพระภิกษุรูปอื่นอยู่ใกล้เคียง และยังเป็นสถานที่ที่มีพระพุทธรูปประดิษฐานซึ่งประชาชนให้ความเคารพนับถือ ศาลเห็นว่ากระทำความผิดดังกล่าวเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง แต่ยังไม่อาจถือได้ว่าเป็นการเหยียดหยามศาสนาตามความหมายของประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 206 ได้โดยชัดเจน

กรณีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างความผิดทางพระธรรมวินัยกับความรับผิดทางอาญา และเป็นประเด็นสำคัญที่ก่อให้เกิดข้อถกเถียงทางกฎหมายและว่าสมควรตีความหรือกำหนดขอบเขตความรับผิดในลักษณะใด เพื่อให้สอดคล้องกับความรู้สึกร่วมของสังคมและการคุ้มครองสถาบันศาสนาอย่างเหมาะสมต่อไป

การเสพเมณูของพระสงฆ์ ไม่ว่าจะกระทำกับมนุษย์หรือสัตว์ก็ตาม ในทางพระศาสนาจักรถูกถือว่าเป็นการฝ่าฝืนพระวินัยอย่างร้ายแรงที่สุด พระภิกษุผู้กระทำความผิดต้องอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นพระโดยสิ้นเชิง และไม่อาจกลับมาบวชใหม่ได้อีก

ในส่วนของกฎหมายฝ่ายอาณาจักร ก่อนการบังคับใช้ประมวลกฎหมายอาญา กฎหมายตราสามดวง โดยเฉพาะพระไอยการลักษณะฝัวเมีย บทที่ 40 และ 41 ได้บัญญัติห้ามพระภิกษุและสามเณรเสพเมณูไว้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการร่วมประเวณีกับภริยาของผู้อื่นหรือหญิงโสเภณีก็ตาม หากฝ่าฝืนถือว่าเป็นปาราชิก ต้องสึกออกจากสมณเพศ และต้องได้รับโทษตามกฎหมายบ้านเมือง บทบัญญัติดังกล่าวยังระบุโทษทั้งต่อพระภิกษุหรือสามเณรผู้กระทำผิด และต่อสตรีผู้ร่วมกระทำผิดด้วย สะท้อนให้เห็นว่ากฎหมายในยุคนั้นมุ่งคุ้มครองพระพุทธศาสนาอย่างเข้มงวด และป้องกันมิให้ศรัทธาของพุทธศาสนิกชนเสื่อมคลายลงจากพฤติกรรมของพระสงฆ์

อย่างไรก็ดี เมื่อมีการตราประมวลกฎหมายอาญาขึ้นใช้บังคับ โดยได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายของประเทศตะวันตก แนวคิดทางกฎหมายได้เปลี่ยนแปลงไป การเสพเมณูของพระสงฆ์จึงมิได้ถูกกำหนดให้เป็นความผิดทางอาญาอีกต่อไป หากแต่ถูกแยกออกไปเป็นเรื่องของศาสนจักร โดยเฉพาะ กล่าวคือ เป็นความผิดตามพระธรรมวินัยที่ต้องจัดการภายในองค์กรสงฆ์ มิใช่เรื่องที่รัฐจะเข้ามาลงโทษในทางอาญา การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนถึงหลักการแยกอำนาจระหว่างศาสนจักรกับอาณาจักร และปล่อยให้การควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์ในเรื่องศีลวินัยเป็นหน้าที่ของศาสนาเองเป็นสำคัญ

ความผิดเกี่ยวกับศาสนาตามประมวลกฎหมายอาญา ลักษณะ 4 มาตรา 206 ถึงมาตรา 208 มีลักษณะเป็นความผิดต่อแผ่นดิน กล่าวคือ ผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ หากแต่เป็นรัฐหรือสังคมโดยรวมซึ่งได้รับความกระทบกระเทือนจากการกระทำดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ ความผิดประเภทนี้จึงไม่อาจยอมความได้ เนื่องจากไม่มีผู้เสียหายโดยตรงที่จะทำหน้าที่ในการยอมความ และรัฐเองก็ไม่อาจใช้ดุลพินิจในการยุติการดำเนินคดีด้วยการไม่ฟ้องร้องผู้กระทำความผิดได้

ดังนั้น เมื่อมีการกระทำอันเข้าข่ายความผิดเกี่ยวกับศาสนาเกิดขึ้น หน่วยงานของรัฐย่อมมีหน้าที่ต้องดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดจนถึงที่สุด เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและประโยชน์ของ

สาธารณะ อันเป็นหลักการเกี่ยวกับการดำเนินคดีในความผิดอาญาแผ่นดินประเภทอื่น ๆ เช่น ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐ ความผิดเกี่ยวกับการปกครอง ความผิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม ความผิดที่กระทบต่อความสงบสุขของประชาชน ตลอดจนความผิดเกี่ยวกับเพศ ชีวิต และร่างกาย ซึ่งล้วนเป็นความผิดที่มุ่งคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของสังคมเป็นสำคัญ

3. บทสรุป และข้อเสนอแนะ

3.1 บทสรุป

ศาสนาทุกศาสนาล้วนเป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อสังคม ไม่เว้นแม้แต่สังคมไทยซึ่งมีความผูกพันกับศาสนาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา นอกจากจะเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของประชาชนแล้ว ยังเป็นรากฐานของขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และองค์ความรู้ต่าง ๆ ตลอดจนเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต อันส่งผลให้คนไทยมีพื้นฐานทางจิตใจและสังคมที่มั่นคงและงดงาม

ด้วยเหตุนี้ การพิจารณาว่าการกระทำใดจะเข้าข่ายเป็นการดูหมิ่นหรือเหยียดหยามศาสนาหรือไม่ จึงไม่อาจพิจารณาเพียงจากพฤติกรรมการภายนอก หากต้องคำนึงถึงคุณค่าทางศีลธรรมและความรู้สึกรู้สีก่อนคิดของมนุษย์ประกอบด้วย โดยการกระทำนั้นต้องมีลักษณะร้ายแรงถึงขั้นก่อให้เกิดความปั่นป่วนต่อความสงบเรียบร้อยของสาธารณะ หรือขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับความผิดฐานเหยียดหยามศาสนายังมีความคลุมเครืออยู่ไม่น้อยในประเด็นว่าการกระทำลักษณะใดจึงจะถือว่าเข้าข่ายเป็นความผิดดังกล่าว

ในบริบทของสังคมปัจจุบัน คนไทยต้องเผชิญกับปัญหาหลากหลายด้าน ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม จนทำให้ผู้คนจำนวนไม่น้อยหันไปยึดถือวัตถุเป็นที่พึ่งมากขึ้น และค่อย ๆ ห่างเหินจากวิถีชีวิตดั้งเดิม จนอาจหลงลืมไปว่าสิ่งจำเป็นอย่างแท้จริงในการดำรงอยู่ของมนุษย์มิใช่วัตถุ หากแต่คือจิตใจที่เข้มแข็งและการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา ซึ่งเป็นแนวทางที่จะนำพาชีวิตไปสู่ความดีงามอย่างแท้จริง

ท้ายที่สุดนี้ ย่อมเป็นความหวังอย่างยิ่งว่าคนไทยจะตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของศาสนา ยึดมั่นในคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ เคารพและไม่ดูหมิ่นศาสนาอื่น พร้อมทั้งนำหลักธรรมมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขต่อไป

3.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเกี่ยวกับข้อพิจารณาบางประการเกี่ยวกับการเหยียดหยามศาสนากับความรับผิดชอบทางอาญา ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะ ดังนี้

3.2.1 ควรมีการขยายการตีความเกี่ยวกับ การดูหมิ่นเหยียดหยามศาสนา ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลเกรงกลัวต่อกฎหมาย และควรอ้างอิงคำพิพากษาศาลฎีกาเป็นสำคัญ ในการพิจารณาเกี่ยวกับความผิดฐานนี้ เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการพิจารณาพหุภาคีต่อไป

4. เอกสารอ้างอิง

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2551). คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1 (พิมพ์ครั้งที่ 10).

พลสยามพรินต์.

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2557). คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 2 (พิมพ์ครั้งที่ 6).

พลสยามพรินต์.

ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ. (2561). คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคความผิดและลหุโทษ (พิมพ์ครั้งที่ 16).

วิญญูชน.

นรภัทร นาควิจิตร. (2562). ขอบเขตของความผิดฐานเหยียดหยามศาสนา.

[วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มานิช สุขสังข์. (2564). ความรับผิดชอบอาญาจากการแสดงออกที่ก่อให้เกิดความเกลียดชัง.

วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 16(2), 312-329.

อวิการ์ตน์ นิยมไทย. (2555). การดูหมิ่นเหยียดหยามศาสนากับความรับผิดชอบทางอาญา. *จุลนิติ*,

9(5), 141-148.